

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2020.8.216-230>

УДК: 323.23:004.773]:327.5„20”(049.32) © *Іванна Макух-Федоркова*¹

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА ЕВОЛЮЦІЮ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ КОНФЛІКТІВ

Рец. на Дейвид Патрикаракос. Війна у 140 знаках: як соціальні медіа змінюють військовий конфлікт XXI століття. Київ: Yakaboo Publishing. 2019. 352 с. / David Patrikarakos. War in 140 Characters: How Social Media is Reshaping Conflict in the Twenty-First Century. New York: Basic Books. 2017. 352 p.

216

В сучасних умовах функцію донесення інформації до аудиторії виконують уже не стільки традиційні засоби масової інформації, але і соціальні медіа, адже вони представляють собою одну з форм соціальної комунікації. Останніми роками доволі поширеною є тенденція, що, по-перше, джерелом виникнення, ескалації і подальшого вирішення конфліктної ситуації виступають ЗМІ та мережі, а по-друге, роль соціальних медіа трансформує природу сучасного військового конфлікту та підходи до його регулювання. Соціальні мережі та Інтернет повністю змінюють наше уявлення про війну. Військові конфлікти виходять за рамки безпосереднього поля бою на території, бо вони продовжуються як в інформаційному та віртуальному просторах.

Саме таких цікавих аспектів торкається британський репортер та письменник Дейвид Патрикаракос у своїй концептуальній праці, присвяченій зміні природи конфлікт у XXI столітті під впливом нових медіа. Автор є кореспондентом у виданнях Politico і Daily Beast, в останньому працює ще й позаштатним редактором. Виступав на тему політики в епоху пост-правди на конференції TEDx, його ре-

---

¹ Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. E-mail: i.makuch-fedorkova@chnu.edu.ua; <http://orcid.org/0000-0003-2198-8727>

портажі та аналітичні статті публікують провідні періодичні видання, написав монографію про ядерну програму Ірану (11). Ґрунтовна робота громадського журналіста «Війна у 140 знаках: як соціальні медіа змінюють військовий конфлікт ХХІ століття» викликала неабиякий резонанс, адже презентуючи її в Україні автор зазначив, що вона допоможе не тільки зрозуміти методи війни свого противника, а й як саме потрібно формувати механізми захисту в умовах інформаційно-психологічного протистояння. Стиль написання книги зрозумілий та аналітичний, адже дослідник формував свої репортажі в гарячих точках країн Близького Сходу, України, Росії. Форма подачі матеріалу поєднується з цікавими інтерв'ю, описами конкретних міст і територій, висловленням власної точки зору з приводу здатності соціальних медіа наділяти простих людей, часто тих, хто не воює, – силою змінювати хід бойових дій, тим самим окреслюючи масштабність і всепроникність нової глобальної війни. Британський репортер дійшов висновку, що природа конфлікту змінилася після того, коли опинився навесні 2014 року на сході України, адже Twitter давав оперативнішу інформацію, ніж New York Times чи NBC. На його думку, соціальні медіа відкрили для індивідуальних користувачів колосальний комунікаційний простір, який раніше контролювала винятково держава (с. 14), бо особи, а не інституції стали основним джерелом інформації на місцях. Саме це розуміння прийшло до автора, коли, перебуваючи в епіцентрі військових дій на сході України, далеко від англомовних медіа, він проводив паралельний моніторинг у твіттері та фейсбуці подій, які в цей же хронологічний період відбувалися на Близькому Сході. Адже в червні 2014 р. Ісламська держава захопила друге за величиною місто Іраку, Мосул, а впродовж липня-серпня 2014 р. розпочалась ізраїльська військова операція в секторі Гази під назвою «Непорушна Скеля». Він ділиться своїми переживаннями, зазначаючи, що опинився в розпалі одразу двох воєн: однієї, де на полі бою воюють танками, та іншої – інформаційної війни, бойові дії якої переважно розгортаються в соціальних медіа (с. 14). Саме в Україні Дейвид потрапив на війну нового типу у місті, де світ конфліктів старого типу остаточно поступився новому світові, бо дослідник приходив до висновку, що важливою є перемога у війні слів та наративів, аніж те, хто має найпотужнішу зброю; кордони між політикою та війною ніколи не були такими розмитими, а політика – такою нестабільною (с. 351).

Дейвид Патрикаракос закликає політиків, урядовців і громадськість вивчити мінливий характер сучасної війни і загострює увагу на характеристиці трьох конфліктів XXI століття: війні Ізраїлю 2014 року проти Хамасу, українсько-російському збройному протистоянню та жорстокої політики Ісламської держави, а саме використання нею соціальних медіа для вербування та радикалізації свого впливу. Спостерігаючи за конфліктами від України до Гази й Іраку та здійснюючи їх порівняльний аналіз, дослідник називає цей процес поступовою ерозією військового типу війни на користь неоднозначних і розмитих конфліктів. Варто зазначити, що безпековий порядок пост-1945 призвів до зниження кількості міждержавних конфліктів, проте прагнення боротьби не зникло, а сама війна, як вірус, набрала нових форм мутацій. В книзі зазначається, що «російський президент В. Путін зовсім не був зацікавлений перемогти Україну у військовому сенсі..... Так само Ізраїль не мав наміру перемогти ХАМАС у військовому плані (що він також легко міг би зробити) та змусити угруповання нарешті прийняти існування Ізраїлю. З Ісламською державою автор також спостерігає нову форму конфлікту. На відміну від терористичних угруповань, які існували раніше, єдиною вимогою ІД є те, щоб Сирія й Ірак, а потім решта країн Близького Сходу і не лише вони, розформували свої держави та приєдналися до самопроголошеного халіфату Ісламської держави» (с. 18). Цілком зрозумілим фактом із наведених прикладів є те, що таке протистояння неможливо вирішити перемовинами, бо досить часто без абсолютної перемоги однією стороною іншої, конфлікт вряда чи буде вичерпано.

Останніми роками ми все більше спостерігаємо, що війна має політико-економічне спрямування, і відповідно, немає означеного завершення, оскільки політика не завершується ніколи. На думку автора, конфлікти сьогодення є дуже розмитими, а це може призвести до їх розгортання в повноцінну війну за участі багатьох держав. З цього приводу, Дейвид Патрикаракос, влучно зазначив: «Я вважаю, що зараз загроза широкомасштабної війни реальніша, ніж світ знавав будь-коли після 1945 року....., бо спричиняють сучасні виклики не просто глобалізація й інформаційна революція, а самі соціальні медіа та мережеві технології» (с. 21). Більше того, основною відмінністю між традиційною та сучасною війною є сила комунікації примусу, за допомогою якої реалізовується політична мета військової перемоги на полі бою. Сучасна глобальна фінансова інтеграція про-

демонструвала, що можливість воювати невійськовими засоби ніколи ще не була такою потужною. Соціальні медіа змінили спосіб та методи ведення війни, стерлися межі між війною та миром, і головне, звертає увагу дослідник на виникнення нового статусу-кво, який загрожує міжнародній стабільності (с. 20-21).

Для того щоб підкреслити у книзі, як сучасні люди за допомогою соціальних медіа руйнують традиційну ієрархію інформації і тим самим впливають на перебіг масштабних подій: від війни збройної до війни інформаційної, автор вводить таке поняття як Homo digitals. Під цим терміном дослідник розуміє особу, якій соціальні мережі надали ті можливості, яких в неї не могло би бути без технологічного прогресу, адже коли «людина твітить щось про війну, вона фактично вже є солдатом». Так, однією з героїнь книги є Анна Сандалова, яка активно використовувала соціальні медіа для протистояння інформаційному та збройному впливу РФ. Колишня PR-директорка з 15 річним досвідом роботи, Анна ще під час подій на Майдані створила фейсбук-групу для допомоги спочатку протестувальникам, а потім і Збройним силам України.

219

Українська активістка дуже активно займалася волонтерством в мережі Facebook, також через соціальні медіа вона створювала в окупованих містах онлайн-мережі помічників, і через них отримувала доступ до тієї інформації, яку державні структури ніколи не могли отримати. Знайомство під час підготовки репортажів з Анею підштовхнуло Дейвіда Патрикаракоса написати не тільки як на практиці використовуються соцмережі, а й підкреслити силу і впливи найрізноманітніших верств населення, різного походження, професії, віку і статі на хід збройного конфлікту. Важливо нагадати, що саме в Україні і під впливом посиленої ролі соціальних медіа на війні і зародилася сама ідея цієї праці. Автор книги їздив з волонтеркою на схід, в епіцентр збройного протистояння, задля того щоб на переконливих прикладах показати результат її діяльності у підтримці української армії. Використовуючи мережу Facebook, Анна Сандалова мобілізувала на допомогу величезну кількість людей, розширила міжнародні контакти, отримала доступ до надважливої інформації. Соціальні мережі дали змогу не тільки забезпечувати потреби наших солдат, а сформувати до волонтерської діяльності високий рівень довіри, саме тієї довіри, якої не були в українському суспільстві до корумпованих державних інституцій.

В даному контексті варто нагадати, що саме за однією з поширених версій, Мустафа Найєм був першим, хто закликав українців своїм постом на Facebook вийти на Майдан Незалежності, на знак протесту проти рішення уряду М. Азарова відкласти підписання угоди про асоціацію з ЄС (Мустафа Наєм). Коли британський репортер зустрівся з Мустафою у кабінеті Громадського ТБ в Києві, то український журналіст під час інтерв'ю зазначив, що не сподівався, що влада медіа може справити такий вплив на народ. «Я навіть не припускав, що прийде так багато людей» (с. 137). Автор книги називає Анна Сандалову та Мустафу Наєма фейсбук-воїнами (с. 176), бо соціальні мережі дали можливість простим громадянам динамічно діяти і посилювати свій вплив з такою швидкістю, на яку не було спроможне керівництво країни. «В Ірані та Єгипті здатність соціальних медіа посилювати та мобілізувати дала змогу протистояти державі, а в Україні – конкурувати з нею..... Там, де держава краде гроші, народ жертвує їх, де вона повільна та неповоротка, люди – стрімкі та гнучкі. А де держава наповнена старим, реакційним мотлохом, громадяни – молоді й революційні» – такими словами підсумовує Дейвід розділ, присвячений Анні Сандаловій та ролі Homo digitals на полі бою (с. 176).

Цікавим аспектом в книзі є опис ролі російського телебачення, пропаганди соціальних медіа та потужної роботи «ферми тролів» із виготовленням мемів, фото жаб, безкінечних відео кліпів і статей у посилені інформаційно-психологічної війни РФ проти України. Коротка історія життя талановитого російського журналіста Віталія Беспалова переконливо довела всю сутність роботи російських медіа. Молодий хлопець, в результаті введення санкцій ЄС щодо РФ, втратив роботу головного редактора веб-сайту, в престижному міжнародному онлайн-видавництві в Санк-Петербурзі. Пошуки нового заробітку привели журналіста в компанію, яка власне і займалася тролінгом українських новин. В інтерв'ю автору книги Віталій зізнався, що навіть не усвідомлював, що доведеться займатися таким серйозним перекручуванням фактів тодішньої дійсності, адже розуміючи українську мову на достатньому рівні, йому спочатку доручили шукати в Інтернеті інформацію про Україну та переписувати її так, щоб був викладений весь фактаж та збережено унікальність тексту. Лише пропрацювавши певний період часу, він усвідомив, що потрапив в компанію російського бізнесмена, ресторатора, власника

кейтерингового бізнесу, засновника «фабрики тролів з Ольгіно», і загалом, ключової фігури в російсько-українській інформаційній війні – Євгенія Прігожина. На початковому етапі Віталій Беспалов займався переписуванням новин про Україну, проте згодом довелось створювати фейкові українські сайти, фальшиві статті та американські блоги, мультики, анімацію, меми, які розповсюджували в соціальних мережах підтримку кремлівської політики щодо України та висміювали як українського президента, так і світових лідерів. Психологічно журналісту було надзвичайно складно працювати в таких умовах, адже з часом він чітко зрозумів, що є інструментом інформаційної війни. В результаті Беспалов не просто розраховувався, а заради того, щоб виправдати своє сумління написав анонімну статтю про свій досвід роботи на «фермі тролів».

Історія російського журналіста чітко демонструє, що приєднавшись до «ферми тролів» він став дієвою особою в українській війні. Він не носив форму чи зброю, але був солдатом, бо якщо «Анна Сандалова використовувала Facebook, щоб стати воїном на полі бою, то Віталій був віртуальним бійцем, боровся у війні наративів на дискусійному рівні війни» (с. 198). Кінцевою метою «ферми тролів» було навчити людей фальшивому патріотизму, виправдати поведінку та дії російського уряду, підтвердити реальність того, про що говорить ТБ – зауважив Беспалов автору книги. І такі дії є цілком зрозумілими, адже «Путінська Росія чудово розуміє силу інформації у воєнний час і використовує її більш вміло, ніж будь-яка інша держава світу... головна мета Росії – не перемогти українську армію, що зробити було б доволі легко. Її фокус спрямований на послаблення української держави та нав'язування східним українцям пропагандистського наративу» (с. 207). Цей приклад чітко показує, як використовуючи соціальні мережі можна маніпулювати фактами і створювати нову політичну «квазіреальність», тому українській державі потрібно виробляти механізми захисту і протидії негативному розповсюдженню фейкової інформації, а також формувати культуру медіаграмотності серед населення.

Хоча з іншого боку, історія із збиттям малазійського Боїнга МН 17 над Донбасом у 2014 році показала, що не всі дії РФ може захищати брехлива інформація та потужна пропагандистська діяльність, а головне, що самі соціальні мережі можуть бути використані як доказова база проти кремлівської злочинної діяльності. Британський

громадський журналіст і блогер Еліот Хіггінс на основі аналізу відкритих джерел: соціальних мереж, відео доказів та супутникових зйомок, довів провину РФ у цій авіакатастрофі. Вперше став відомим після ідентифікації систем озброєння, які використовувалися в Сирії (Higgins E.). Важливо зазначити, що 15 липня 2014 р. Хіггінс заснував Інтернет-видання Bellingcat, яке дало змогу публікувати результати журналістських досліджень в зонах військових дій (Bellingcat). 31 травня 2015 року група Bellingcat під керівництвом Еліот Хіггінса опублікувала доповідь «Аналіз супутникових зображень, опублікованих Міністерством оборони Росії» (Аналіз, 2015; Forensic Analysis, 2015). У доповіді зазначалося, що як мінімум дві із шести супутникових фотографій, опублікованих Міністерством оборони Росії на міжнародній прес-конференції 21 липня 2014 року, були фальсифіковані. На наступний день результати досліджень Bellingcat були опубліковані у багатьох провідних західних ЗМІ, в тому числі на суспільно-правовому телебаченні Німеччини «Das Erste» (Das Erste) та Великобританії (Крушение MH17). А вже 23 лютого 2016 року сайт групи Bellingcat опублікував новий звіт, в якому назвав підозрюваних в атаці на MH-17, які могли бути причетні до катастрофи малайзійського «Боїнга», збитого 17 липня 2014 року в Донецькій області (Bellingcat, 2016).

Еліот Хіггінс не був співробітником спецслужб у військовій справі і не володів секретною інформацією, так само він не був хакером чи IT-віртуозом, але, використовуючи метод аналізу даних у відкритих джерелах, він продемонстрував, що за допомогою соціальних мереж можна швидше й ефективніше реагувати на події військового часу, аніж це можуть робити державні бюрократичні структури з численним адміністративним апаратом. Як громадський журналіст Еліот довів традиційній журналістиці, що потрібно довіряти інформації, яку зафіксував простий громадянин на місці події, бо у випадку з дослідженнями зенітної установки «Бук» саме відео, твіти чи пости аматорів на місці події відіграли велике значення у розслідуванні цієї авіакатастрофи. Звісно, Дейвид Патрикаракос у своїй книзі також відносить Еліота Хіггінса до Homo digitalis, бо він у масштабах світової політики та військової розвідки став серйозним гравцем, здатним впливати на робочі групи урядів Росії, США та Європи.

Підбиваючи підсумок проаналізованих розділів, варто сказати, що проаналізувати оцінку британського журналіста щодо подій ро-

сійсько-українського збройного протистояння було цікаво, адже автору вдалося чітко підмітити глибину усіх проблем та їх наслідків. Тим більше, що в російському виданні ця книга була цензурована і частина тексту вилучена.

Автор, не менш переконливо демонструє силу соціальних мереж в аналізі конфлікту 2014 року між Палестиною та Ізраїлем. Адже вражає активність і сміливість 16-річної палестинської дівчини Фари Бакер, яка у своєму Twitter протягом 51 дня вела текстову трансляцію з масштабних обстрілів у Секторі Гази. Її повідомлення привернули увагу медіа всього світу – і завдяки цьому твітів з хештегами на підтримку Палестини було майже вдсятеро більше за твіти з хештегами на підтримку Ізраїлю. В інформаційній війні перемога була за Сектором Газа (Темна сторона Facebook). Цей приклад засвідчує як одна дівчина-підліток може стати в полі воїном і становити загрозу найпотужнішій армії світу. Фара Бакер продемонструвала як смартфон може проявити себе як міні-CNN, бо транслюючи контент завдяки мережам соціальних медіа інформація охопила мільйони осіб. Більше того, випуски новин та провідні видання брали її інформацію за першооснову та будували навколо них свої інформаційні випуски. По суті, до її сторінки в Twitter ставилися як до служби новин, а твіти порівнювали до бюлетеня Associated Press. Проінформувати і викликати обурення серед міжнародної спільноти було надзвичайно важливим для Гази, оскільки перемогти ізраїльтян з військової точки зору було неможливим, тож єдиним шансом для палестинців була демонстрація масштабних руйнувань в зоні конфлікту. Неповнолітня дівчина, яка стала певним міжнародним брендом, зуміла показати усі страждання палестинців, адже її пости поєднували як візуальну, так і письмову платформу. Розповіді Фари про непрості будні у зоні конфлікту активно цитували світові ЗМІ, а кількість підписників за даними TwitterCounter.com, з 23 липня по 11 серпня 2014 року зросла з 4934 до 167000 (с. 55). Twitter став ідеальним пропагандистським інструментом для війни, тому що потік інформації відображався безперервно і користувачі могли реагувати на події в реальному часі. Патрикаркос порівнює Фару з Анною Франк – єврейською дівчинкою, яка описала все жахіття нацистського режиму у своєму щоденнику.

Таким чином, соціальні мережі зруйнували ієрархію інформації і медіа, бо звичайні користувачі розповідаючи свої історії можуть впливати на інформаційне поле під час військових дій і навіть змі-

нювати хід подій. На підтвердження цього факту доречними є приклади автора на сторінках книги «...надзвичайна здатність соціальних медіа та мережевих технологій наділяти простих людей, часто тих, хто не воює, силою, яка здатна змінювати хід бойових дій.... За даними дослідників аналітичного центру Емерсона Т. Брукінга та П.В. Сингера, близько 3,4 млрд. осіб зараз користується Інтернетом. Щодня вони твітять близько 500 мільйонів дописів.... Facebook має 1,7 млрд. активних акантів, що робить його «населення» більшим, аніж у Китаї, а Twitter і Facebook є платформами, з яких більшість американців дізнається новини» (с. 21). Зазначені вище факти засвідчують, що мережі сформували нові медіа і призвели до появи незалежних, сміливих і цілеспрямованих особистостей, які здатні змінювати хід військових конфліктів та політичних подій.

224 — В даному контексті варто задатись питанням, то хто ж виграв в ізраїльсько-палестинському конфлікті 2014 року і якою була інформаційна відповідь Ізраїлю палестинцям в ході операції «Непорушна скеля»? Армія оборони Ізраїлю дуже серйозно ставиться до інформаційної роботи та до своєї прес-служби. Цей департамент має відділ соціальних медіа, в якому працює креативна молодь із знаннями іноземних мов (середній вік – близько 21-22 років). Структура підрозділу проста: у відділі соціальних медіа працюють англійські, французькі й іспанські бюро, арабське бюро працює з арабськими соціальними медіа, але всі бюро тісно взаємодіють (с. 89). Методи роботи спрямовані на подачу матеріалу зі засобами візуалізації та використанням графічного дизайну, стиль викладу матеріалу простий і переконливий, спрямований на те, щоби той чи інший текст чи відео запам'ятовувалися. А також, як зазначає відповідальний за міжнародну аудиторію Даніель Рубенштейн, потрібно інформацію подавати так, щоб вона вмістилася у 140 символів твіту чи короткому фейсбучному пості (с. 99). Звісно, маючи попередній досвід ведення військових операцій Армія оборони Ізраїлю, в ході цієї 51-денної війни, вдало використовувала соціальні медіа та підтримувала пріоритет в подачі новин, для впливу як на свою громадськість, так і на уряди провідних європейських держав та США. Військовий принцип Ізраїлю базується на таких чітких критеріях як: право на самооборону, право на реагування, право на захист єврейського життя практично за будь-яку ціну (с. 117). Палестинці не мають такого досвіду роботи із світовою громадською думкою, але приклад застосування

16-річною дівчиною соціальних медіа показав, що можливо впливати на дискурсивний рівень аудиторії і тим самим сприяти розвитку громадянської журналістики. Всередині країни Ізраїль виграв інформаційну війну, а всьому світу, безперечно, програв. З цього приводу офіційний представник Армії оборони Ізраїлю Пітер Лернер зазначив наступне: «Не певен, що ми виграли, одначе й достеменно не можу стверджувати, що ми програли» (с. 127). Активність Фари в цьому збройному протистоянні показала, що одна сторона може перемогти збройно, але програти політично, і саме це є надзвичайно важливим в асиметричному конфлікті, тому що палестинці ніколи не можуть навіть сподіватися на військову перемогу.

В останніх двох розділах книги Д.Патрикаракос розкриває використання нових технологій та соціальних медіа як інструменту діяльності терористичних організацій. Цікавим є приклад історії француженки Софі, яку за допомогою соціальних мереж намагалась завербувати терористична організація ІДІЛ. Соціальні медіа виявилися найбільшою знахідкою для угруповання, оскільки їхня роль в можливостях вербування для Ісламської держави виходила за рамки простої пропаганди. Використовуючи контактування на особистому рівні, терористи Ісламської держави ефективно застосовували методику класичного вербування. Нові медіатехнології вдало використовуються терористами, адже сформовані спеціальні відділи логістики, які відстежують «запрошеного» і перевозять завербованого через кордон. За посередництвом медіа, під виглядом звичайної туристичної подорожі, застосовуючи психологічні форми дружнього спілкування, професійно спостерігаючи за поведінкою Софі, відбувався процес агітації та непомітного пропагандистського впливу. Більше того, як засвідчують статистичні дані, які наводить автор, наприкінці 2015 року кількість іноземних бійців, які долучилися до джихадистських груп Іраку та Сирії (переважно до Ісламської держави) зростає понад удвічі за період 18 місяців (с. 299). Безпрецедентним прикладом в історії джихаду є те, що кількість людей, які радикалізувалися, залишили комфортне життя на Заході, щоб поїхати в зону конфлікту. А головною проблемою є те, що провідні держави світу не в змозі вплинути на цей процес, бо терористичні організації завдяки новим технологіям показують, що вони сьогодні можуть самостійно проєктувати свою владу та підірвати західні інститути.

Отже, Homo digitalis, як і соціальні медіа, можуть бути використані як з добрими, так із злими намірами, це така революційна сила, яка може кинути виклик ідеології будь-якого уряду і політичним діям від Вашингтону до Лондона.

Автор книги наголошує не тільки на нових підходах в інструментах і методах ведення війни, але і на зміні самих акторів сучасного збройного протистояння. Він зауважує, що понад тисячу років війна була переважно чоловічою справою, а сьогодні в ній беруть участь найрізноманітніші верстви населення. Зокрема, свідченням цього є той факт, що в самій книзі можна помітити, що з восьми героїв четверо належить до цивільного населення і вони є жіночої статі. Окрім того, варто звернути увагу, що війна особистісних історій або наративів стає важливішою за перебіг фізичної війни і прямих бойових дій.

226

Слушною заувагою дослідника є те, що він показує яким чином соціальні мережі, будучи головним інструментом Homo digitalis, руйнують суверенність і цілісність національної держави. Якщо національна держава ХХ століття традиційно мала монополію на застосування сили та домінуючий контроль над інформаційними потоками, то в теперішніх обставинах сучасні медіа-платформи дають людям змогу спілкуватися за межами традиційних державних ієрархій зв'язку. Це зокрема призвело до певного підриву впливовості державного механізму управління, адже, по-перше, влада перейшла від інституцій до окремих громадян та організацій; по-друге, користувачі соцмереж можуть самі активно створювати контент на платформах; по-третє, за допомогою цих платформ вони можуть формувати транснаціональні мережі. Усі ці три функції раніше належали національній державі, зараз їх роль виконують Homo digitalis та соціальні мережі. Останні за своєю природою незалежні від державного впливу, бо вони транснаціональні і кордони чи націоналізм не перешкоджають їх поширенню.

Автор також вдається до історичних порівнянь і підкреслює, що з одного боку, друкарський верстат, а потім радіо й телебачення, соціальні медіа відкрили нові простори для спілкування, проте, з іншого боку, ступінь децентралізації передачі інформації означає, що держава має щораз меншу можливість нав'язати єдине тлумачення подій. Це однозначно й добре, оскільки приносить більшу прозорість, проте й погано, позаяк дестабілізує. Адже соціальні медіа роблять кож-

ний факт публічним через дописи чи твіти (особливо у воєнний час) водночас, уряди і традиційні медіа, поступаються своєю функцією зберігачів інформації на користь подачі різноманітних інтерпретацій тих самих подій і поширення відвертої брехні (с. 27-28). На думку Д.Патрикаракоса, розквіт соціальних медіа, які за своєю суттю є дестабілізуючими, збігся в часі з кризою Заходу, який, починаючи з 2000-х років, переживає системну дискредитацію великих інституцій (с. 28). Можна навести безліч прикладів, проте однією показовою новиною, яка активно ширилася світовими ЗМІ була подія 2003 р., коли провідні західні політики створили коаліцію у війні проти Іраку, щоб вилучити зброю масового знищення, якої не існувало. На підсилення складності і неоднозначності сучасних реалій, варто зазначити, що ще наприкінці 2016 р. «постправду» визнали словом року відповідно до Oxford Dictionaries. Визначення цього терміну подається наступним чином «обставини, при яких об'єктивні факти мають менший вплив на формування громадської думки, ніж апеляція до емоцій і особистих переконань» (с. 29). Підсумком 2016 р. став підрахунок, який підтвердив, що Дональд Трамп став найбрехливішим кандидатом у президенти Сполучених Штатів у новітній історії. Це також і рік кампанії Брекзит, – виходу Британії зі складу ЄС, яка багато в чому базувалася на дезінформації та поширенні напівправди (с. 29). Бо світ доби постправди породив таких лідерів думок, які навчилися підривати саме поняття правди і ширити сумніви щодо існування об'єктивності істини взагалі.

227

Повністю погоджуюся з влучними підсумовуючими міркуваннями дослідника з цього приводу: «Ми живемо в часи постмодерну, які породжують постмодерні політику та війну. Навряд чи тенденція до регресії та хаосу в нашому житті була колись вираженою яскравіше, ніж тепер» (с. 28). А якщо говорити про сам військовий конфлікт, то багато національних держав втрачають монополію на збройні сили саме через послаблення свого домінування в інформаційних потоках і наративах. Інструментом цих змін є соціальні медіа, які збільшують глобальний вплив і здобувають повноваження великих інституційних медіа та урядів.

В цілому ж, оцінюючи, рецензовану монографію, можна сказати, що її автору вдалося концептуально точно окреслити наслідки інформаційної революції, яка безперервно розвиває і посилює глобальні комунікації, бо «нові медіа» та соціальні мережі стають не тільки

активними комунікаторами, але і реальними акторами в розвитку сучасного військового конфлікту. Мас-медіа створюють особливий віртуальний простір політичних конфліктів і змінюють саму природу збройного протистояння, бо через канали соціальних комунікацій вони активно впливають на формування світової громадської думки, стають віртуальними і реальними акторами міжнародних конфліктних протистоянь. На основі наведених вище фактів, а також прикладах подій «Арабської весни» можна чітко простежити як в процесі так званих «твітерних революцій» відбувається стрімка деградація державних інститутів, посилюється соціально-економічна криза та в деяких випадках переростає в масштабні міжнародні конфлікти, серед яких одним з найбільш кровопролитних став конфлікт в Лівії (Зінько С.Ю. 2009).

228

Британський репортер та письменник Дейвид Патрикаракос у своїй книзі «Війна у 140 знаках: як соціальні медіа змінюють військовий конфлікт XXI століття» переконливо показав новітню форму глобальної війни. Соціальні медіа руйнують старий порядок конфлікту новими способами використання часу, простору і методів, розмиваються хронологічні рамки початку і завершення війни, бо саме інформаційний вимір конфлікту може розгорнутися задовго до активних боїв і тривати після завершення бойових операцій. Як показали наведені вище приклади, військові операції стають формою інформаційної діяльності та переслідують політичні, а не військові результати. Підсилення ролі особистості – формування Homo digitalis є основою конфлікту XXI століття, адже стримати інноваційні підходи у поширенні правди Фарою Бейкер, Анною Солдатовою чи Елліотом Хіггенсом в майбутньому не зможе жоден державний апарат, бо мережеві фрілансери є повністю незалежними у своїх діях від будь-яких урядів. Очевидним є факт, що західні держави та їх інституції, як і загалом сама національна держава, відстають від форм ведення сучасної війни та протидії новим кібернетичним загрозам. Автор книги завершує її не зовсім втішними прогнозами зазначаючи, що сьогоднішня дійсність дуже схожа на світ на порозі Першої світової війни «Сучасну глобалізацію підштовхнули певні сили, які впливали і напередодні Першої світової війни....., але нинішні тенденції як у військовій практиці, так і в політиці, підсилені соціальними медіа, створили глобальне середовище, яке має значно серйозніші наслідки та може призвести до масових міждержавних війн» (с. 349). Такими

є сучасні реалії нашого складного і хаотичного часу, який підштовхує до докорінного реформування державної системи, формування ефективних механізмів інформаційного захисту та корекції й оновлення стратегії національної безпеки.

Що стосується критичних зауважень та недоліків до проаналізованої монографії, то вони є не до самого автора, а радше до якості самого перекладу, бо інколи складалося враження, що його здійснювали через Google Translate. В тексті спостерігаються неточності перекладу і стилістичні огріхи, значна кількість орфографічних помилок, обмежений набір синонімів у інтерпретації наукових фактів, запозичення модернових імпровізацій, що ускладнить розуміння перебігу подій особливо для тих людей, які не володіють англійською мовою. Такі тонкощі є важливими, бо саме переклад закладає основу для сприйняття та усвідомлення книги читачем.

Джерела та література:

1. Анализ спутниковых изображений, опубликованных Министерством Обороны России: расследование bellɿngcat // URL https://www.bellingcat.com/app/uploads/2015/05/Forensic_analysis_of_satellite_images_RU.pdf
2. Зінько С.Ю. 2009. Країни Близького Сходу в сучасних міжнародних інформаційних відносинах. Львів: Ліга-Прес
3. Крушение МН17: использовалась ракета «Старый Бук» – российская фирма // URL <https://www.bbc.com/news/world-europe-32972406>
4. Мустафа Найем // URL https://uk.wikipedia.org/wiki/wiki/Мустафа_Найем
5. Темна сторона Facebook: як соціальні мережі сіють розбрат і розпалюють війни // URL <https://hromadske.ua/posts/temna-storona-facebook-yak-socialni-merezhi-siyut-rozbrat-i-rozpaluyuyut-vijni>
6. Хиггинс, Элиот // URL https://ru.wikipedia.org/wiki/Хиггинс,_Элиот
7. Bellingcat назвав підозрюваних у причетності до збиття МН 17 // URL https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/02/160224_bellingcat_dk
8. Bellingcat // URL <https://ru.wikipedia.org/wiki/Bellingcat>
9. Das Erste // URL <https://www.tagesschau.de/multimedia/sendung/tt-3729.html>

10. David Patrikarakos 2012. Nuclear Iran: ehe Birth of an Atomic State // URL https://www.academia.edu/2524132/Review_of_Nuclear_Iran_The_Birth_of_An_Atomic_State_by_David_Patrikarakos

11. Forensic Analysis of Satellite Images Released by the Russian Ministry of Defense A bell;ngcat Investigation // URL https://www.bellingcat.com/app/uploads/2015/05/Forensic_analysis_of_satellite_images_EN.pdf

References:

1. Analiz sputnikoviyh izobrazheniy, opublikovannyh Ministerstvom Oborony Rossii: rassledovanie bell;ngcat // URL https://www.bellingcat.com/app/uploads/2015/05/Forensic_analysis_of_satellite_images_RU.pdf

2. Zinko S.Iu. 2009. Krainy Blyzkoho Skhodu v suchasnykh mizhnarodnykh informatsiynykh vidnosynakh. Lviv: Liha-Pres

3. Krushenie MH17: ispolzovalas raketa «Staryiy Buk» – rossiyskaya firma // URL <https://www.bbc.com/news/world-europe-32972406>

230

— тафа_Найем

4. Mustafa Naiiem // UR L[https://uk.wikipedia.org/wiki/wiki/Myс-](https://uk.wikipedia.org/wiki/wiki/Myс-тафа_Найем)

5. Temna storona Facebook: yak sotsialni merezhi siiut rozbrat i rozpaliuiut viiny// URL<https://hromadske.ua/posts/temna-storona-facebook-yak-socialni-merezhi-siyut-rozbrat-i-rozpaluyuyut-vijni>

6. Higgins, Eliot // URL https://ru.wikipedia.org/wiki/Хиггинс,_Элиот

7. Bellingcat назвав підозрюваних у причетності до збиття MH 17 // URL https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/02/160224_bellingcat_dk

8. Bellingcat // URL <https://ru.wikipedia.org/wiki/Bellingcat>

9. Das Erste // URL <https://www.tagesschau.de/multimedia/sendung/tt-3729.html>

10. David Patrikarakos 2012. Nuclear Iran: ehe Birth of an Atomic State // URL https://www.academia.edu/2524132/Review_of_Nuclear_Iran_The_Birth_of_An_Atomic_State_by_David_Patrikarakos

11. Forensic Analysis of Satellite Images Released by the Russian Ministry of Defense A bell;ngcat Investigation // URL https://www.bellingcat.com/app/uploads/2015/05/Forensic_analysis_of_satellite_images_EN.pdf